

A nevelés, így az önnevelés, nem azt tűzi célul, hogy megtanítsa mindenkit arra: különböző élethelyzetekben *mit kell mondania*. Ennél magasabbra tör: *bogyan kell cselekednie*. Ha célunk komoly, akkor azt is tudomásul kell vennünk, hogy cselekvéseink a személyiség két regulációjának (szabályozójának) ütközésében születnek meg:

az ösztönző		és	a fékező regulációkában
társadalmi	egyéni	társadalmi	egyéni
divat jutalom külső hatások mások tettei elismerés szokások	ösztönök érzelmek indulatok szenvédélyek akarat, vágy önmegvalósítás (szükségletek)	törvények szabályok (KRESZ) értelem közvélemény felelősség büntetés	erkölcsiség normák világnézet jellem felelősségtudat önuralom

Az abnormis, deviáns magatartások mögött mindig megtalálhatjuk a két szabályozó egyensúlyának felbomlását. Ha pl. az indulat vagy a szenvedély – a köznyelv szerint – önti el valakinek az agyát, kikapcsolódik a fékező szabályozó, ilyenkor következnek be a balesetek, az indulatkitörések stb. A *fasizmus* ideológiája fogalmazta meg, hogy az „überteműeknek” csak saját vezetőikkel szemben van szükségük fékező erők alkalmazására (a cipollai teljes akaratvesztésre, fenntartás nélküli engedelmességre), a kiscsibrendű népekkel szemben szabadon érvényesíthetik ösztönzőiket. Modernebb formában az *egzisztencializmus* veti el az „egyéniséget”, a személyiség „szabad megvalósítását” korlátozó fékező erők szerepét. Nincs azonban olyan stílusfordulat, amely lehetővé, jogosulttá tenné, hogy bárki a fasizmust vagy az egzisztencializmust szocializálja! A szocialista nevelés kétfrontos harcot vív:

– egyrészt *a szülői, a felnőtt önkény ellen* veszi védelembe az ifjúságot (vö. Ifjúsági Törvény), amely a fékező erők egyeduralmával hajlandó szolgálai engedelmességet, teljes kiszolgáltatottságot (pl. a verés jogát), egyéniségük teljes feladását követelni tőlük; ez torz magatartást alakít ki bennük (félelmeket, görcsöket, traumákat),

– másrészt azonban következetesen harcol *az ösztönző erők egyeduralma ellen* is, törvénnyel, előírásokkal, iskolai rendtartással, házi renddel olyan fékezőket kíván beépíteni a személyiségekbe, amely lehetetlenné teszi, hogy a polgári anarchiát, a dzsungeltörvényeket, az ökoljogot érvényesítsék a szocialista közösségi normák helyett otthon, az utcán, szerelmükben, egész életükben.

DR. GALICZ TIBORNÉ
Gödöllő

Kísérletek az általános iskola tervszerű nevelő munkájának lemérésére

Iskolánk tanári szobájában évenként lejátszódó esemény év végén és a következő év elején, hogy távozó nyolcadikosainkat siratjuk. Milyen kár, hogy nem foghatjuk tovább a kezüket, nem kísérhetjük naponta figyelemmel nyiladozó értelmük ezernyi

apró megnyilvánulását, és nem folytathatjuk a már felnöttesebb szinten elindult ösztinte beszélgetéseket.

Jó lenne látni, amint a mag, melyet elvetettünk, szárba szökken, és kalászt hoz. Ilyenkor mindig enyhe keserőséggel jegyezzük meg, hogy „bezzeg a középiskolai tanárok”. Nekik nem a vetés nehéz munkája jut, ők már csak aratnak. De mit?

Ezt szeretnénk mindig világosan látni. Fiataljaink, kik visszajárnak hozzánk, vagy akikkel csak az utcán váltunk pár szót, vagy csak köszönnek, már inkább barátaink, mint volt tanítványaink. Már nem kérdezhetjük őket olyan fesztelenül, mint amikor ők a padban, mi pedig a tanári asztal sarkán ültünk. Ilyenkor már csak azt tudjuk meg tőlük, amit el akarnak mondani. El kell mondanunk, hogy megnyilatkozásaik igen sokszor negatívak középiskolai tanáraikkal szemben. Nem képzettségükben, tanárságukban találnak hibát, hanem nevelési módszereikben. „Nem vesznek rólunk tudomást, meg sem látnak bennünket, nincs egy közvetlen szavuk sem, már elsőben felnöttek néznek bennünket.”

Nem jó hallani ezeket a véleményeket. Sajnos, a közelmúltban egyik szaklapunkban megjelent felmérési adatok is ezt bizonyították, országos adatokkal. Mindezek és még sok más adták az ötletet, hogy megfigyeljük távozó nyolcadikosainknál azt az eredményt, amelyet saját nevelőmunkánknak tulajdoníthatunk. Természetesen az évi szintfelméréseket eddig is minden osztályfőnök elvégezte. Év végi jelentést készített, családlátogatási eredményét a tanulókról szóló feljegyzéseiben rögzítette.

Most nem erről volt szó. Szerettük volna egy előttünk végbemenő folyamatban látni négy évi nevelőmunkák eredményeit. Azt is tisztázni akartuk, hogy mi magunk magasabb szinten közvetítjük-e osztályfőnöki óráink témáit. Van-e különbség 5. és 8. osztályban az ugyanazon témakörön belüli osztályfőnöki órák között. Vagyis osztályfőnöki munkánkban is tervszerűek vagyunk-e? Tudjuk-e ötödikben, hogy nyolcadikban egyazon témánál meddig akarunk, és meddig lehet eljutnunk. Természetesen, ha egy osztályban akarjuk ezt vizsgálni, négy évet kell várnunk. Miután az egyes korcsoportok jellemzői általában megegyeznek, kézenfekvőnek látszott, hogy az éppen iskolánkba járó évfolyamokat vizsgáljuk meg. Elképzeléseimet egy osztályfőnöki munkaközösségi megbeszélésen tártam nevelőtársaim elé. Mindenki támogatott. Természetesen előbb sok mindent pontosítani kellett. Először is arról akartam meggyőződni, hogy az effajta vizsgálat nem nevelési kalózkodás-e.

A Nevelési Terv azonban megnyugtató. Már maga a címben szereplő „Terv” szó. De mindjárt a könyv elején első feladatként a következőket olvastam: „Részletesen ki kellett dolgozni azokat részletcélokat és feladatokat, amelyek – a tanulók átlagos fejlettségi szintjén – optimálisan megvalósíthatók, illetve megoldhatók egy-egy korosztályban annak érdekében, hogy a céltudatosan, tervszerűen, fokozatosan folyó nevelő munka eredményeképpen a fiatalok – az adott iskolatípus elvégeztével – megközelítsék vagy elérjék azt az eredményt, melyet a társadalom igényel.”

Az idézett mondat talán lehetne kevésbé összetett, s ezzel valamivel világosabb is, de amire nekem szükségem volt, azt megtaláltam benne. Végül is a Nevelési Terv is úgy általában tervez, és nem egy-egy meghatározott személyre.

Igy én is végezhetek ilyen vizsgálatot különböző gyermekeken. Miután így megnyugtattam magam, hozzáálltam, hogy kikeressem az órák anyagát. Olyan témát kellett választanom, melyet fokozatosan építhetek fel 8.-ig. Itt váratlan segítségre találtam a Módszertani Közlemények 6. évfolyamának második számában. Dr. Szörényi József főiskolai docens cikket írt az irodalmi szemelvények felhasználásáról, kötött témájú osztályfőnöki órán. Miután ez a téma nekem is szívügyem, már akkor szívesen és figyelemmel olvastam. Töprengéseimben most megjelent a régebben olvasott cikk. Heuréka!

Gyorsan előkotortam. A cikkben szemléltetett óra 8. osztályos anyag. „Helyes önbírálat, mások igazságos értékelése. Önállóság és felelősség önmagunkkal és másokkal szemben.” (Tanterv és Utasítás 664. oldal.)

Most már csak az volt hátra, hogy kikeressem a többi osztály témáját. Arra is vigyáznom kellett, hogy ne lefutott anyag legyen. Szerencsére minden egyezett. Így alakult ki a következő terv:

5. o. Őszinteség, bizalom, tapintat.
6. o. Az akarat edzése, környezetünk és magunk helyes megítélése.
7. o. Felkészülés pályaválasztásra, önismeret jelentősége.
8. o. Helyen önbírálat, mások igazságos értékelése.

Igazgatómtól engedélyt kértem és kaptam, hogy ezeket az órákat az illetékes osztályokban két hét alatt megtarthassuk. (Hetenként 2–2 órát.)

A munkaközösség tagjai önként vállalkoztak az órák megtartására. Természetesen előtt és után mindent közösen beszéltünk meg.

Igyekeztem mindent megtenni az általunk jónak tartott cél érdekében. Nyugodtan mondhatom, teremtő lázban égtünk. Az órák közti szünetekben nem ragasztottuk egymásra fáradtságunkat, rosszkedvünket. Nem ismételtük el már századszor, hogy túlterheltek és lassan „terheltek” leszünk. Mindenki a várható eredményekről beszélt. Szegény vállalkozók alig győzték hallgatni a tanácsokat. Lelkesedésünk átragadt a nem osztályfőnökökre is. Ők is kíváncsiak lettek az órákra. Meg is nézték őket. Azt hiszem, a tantestületi egység ritka pillanatai voltak ezek. Azután elérkezett a nagy nap. Mentünk az 5. b osztályba. Ennek az órának külön érdekessége volt, hogy vegyes osztályba mentünk.

Iskolánkban ugyanis évekig nagy harc dúlt, hogy visszaállítsák a különmű osztályokat. Egyesek úgy képzelték, hogy a visszaállítással megszűnnek fegyelmezési gondjaik.

Miután elég nagy hanggal megfelelő sötét erkölcsi képet festettek háttérül, sikerült egy vemhes megoldást kicsikarniuk. Lett fiú, lett leány és szerencsére lett vegyes osztály is évfolyamonként. Ma már csak múlt időben beszélhetek erről a vitáról, mert jelen tanévben visszatért a vegyes. De a tematikus órák idején még létezett egynemű osztály is. A vegyes párt abban reménykedett, hogy az órák is segítségünkre lesznek igazunk bizonyításánál. Így történt, hogy az összeállításnál ezt is figyelembe vettem.

Az 5. osztály után 6-ban leány, 7-ben fiú és 8-ban ismét vegyes osztályt látogattunk. E kis kitérő után azonban folytatom az óralátogatásnál.

A továbbiakban megpróbálom visszaadni az órák hangulatát, és közlöm az órák rövid vázlatát pontokba szedve. A kettéosztott oldal bal oldalán követem az óra menetét, jobb oldalán a gyerekek véleményét rögzítem, ahogy sikerült megjegyznem.

5. b osztály (vegyes).

Erkölcsei beszélgetés témája: Őszinteség, bizalom, tapintat.

13. Tantervi téma.

Cél: Az úttörő az őszinteségben is példamutató.

I. Jelentés.

- II. 1. Megvizsgáljuk, mi rejlik a szavak jelentése mögött.
2. Hallgassatok meg egy történetet! Mi a véleményetek róla?
3. Vélemények.
4. Kit tartotok őszinte embernek?
5. Kihez tudtok őszinték lenni? (Fegyelmezett, szótartó ember.)
6. Egyéni fogalmazások. *Őszinte voltam.*
7. Milyen okok nehezítik meg őszinte megnyilvánulásokat? (Félelem, szégyenkezés, gyávaság, helytelen tapintat.) Pillanatnyi megoldást hoz csak az igazság be vallása.
8. Hogyan fogadták őszinte megnyilvánulásokat? (Hangnem.)

9. Ki az őszinte? (Aki a megtörtént dolgokat a valósághoz híven mondja el, ha az nehezebbre esik, vagy pillanatnyilag kellemetlen helyzetbe kerül.)
10. Nemesek Ernő példája. Játsszuk el! Mi a véleményetek róla?
11. Mi az őszinteség ellentéte? (Hazugság.)
12. Aiszopusz: A hazug pásztor.
13. Kerültetek-e már ilyen helyzetbe?
14. Mi készíthet hazugságra? (Apró előnyök megszerzése, félelem, képmutatás, nagyképűség, hiúság.)
15. Mi a hazugság következménye?
16. Hivatkozás az úttörő törvény 6. pontjára: „Az úttörő mindig igazat mond, és igazságosan cselekszik.”

III. Mit írnl fel a füzetedbe végső összegezésnek, célkitűzésnek?

Óra menete:

Gyerekek megnyilatkozásai:

I. Jelentés.

II. Tanár irányító története:

„Két gyerek beszélget.”

Jancsi a dolgozatírás napján állítólagos betegsége miatt iskola helyett az orvoshoz igyekszik. Barátja délután meglátogatja. Kiderül, hogy Jancsi nem beteg, csak lógott a dolgozatírásról. Iskolakerülését nem meri szüleinek bevallani. Ezért másnap is hiányzik az iskolából. Megjátssza a beteget. Barátját ráveszi a hallgatásra. Így ő is csalo lesz Jancsi jóvoltából.

Mindkét gyerek hibás.

Nem tudhatta előre, milyen lesz a dolgozat. Utólag azután nehéz bevallani az igazat.

Addig kell mindent bevallani, míg lehet.

Amikor kiderült hogy nem beteg, el kellett volna mondania.

A barát is hibás, mert segített a hazugságban.

Jancsi nem volt bizalommal az édesanyja iránt.

Ha felkészült volna az órára, nem került volna ilyen kényes helyzetbe.

A betyárbecsület nem helyes.

Jancsi rosszul tette, hogy kihasználta a barátságot.

Ki a követendő példa?

Aki bevallja az igazat.

Ki az őszinte?

Aki a rosszat is elmondja.

Például: Kati eltört egy vázát, elmondta édesanyjának, és az megbocsátott.

Aki bizalommal van pajtása iránt, és mindig igazat mond.

Házi dolgozatok felolvasatása. Megtörtént események leírása az őszinteséggel kapcsolatban.

Vásárlás közben csokoládét vett. Otthon visszatette saját pénzéből, de be is vallotta.

Két testvér veszekedését a szülők döntötték el. Laci nem érezte a döntést igazságosnak, ezért eldugta a nővére gyűrűjét. Később belátta hibáját, és önként visszaadta. El is mondott mindent őszintén.

Mosogatás közben eltört egy tányér. A bünyjel a szekrény alá került. Később azonban mindent be kellett vallani az édesanyjának. Jobb lett volna mindjárt elmondani!

Édesanyja névnapjára pénzt gyűjtött. Közben meglátott egy mesekönyvet és megvette. Másnap már nagyon szégyellte a dolgot, eldugta a könyvet, kiflipéznét összegyűjtötte, és a névnapra ibolyacsokrot vett.

Óra menete:

Mi szükséges az őszinteséghez?
Kihez tudnál bizalommal lenni?

Mik gátolják az őszinteséget?

Miért nem vallotta be Gyuri az egyesét?

Miért kell őszintének lennünk?

Részlet a Pál utcai fiúk című regényből.
(Boka és Geréb békülési jelenetét játsszák el.)

Milyen volt Boka? (Őszinteség-tapintat.)

Mi az őszinteség ellentéte?

Aiszoposz: A hazug pásztor.
Üttörő törvény 6. pontja.

Gyerekek megnyilatkozásai:

Bátorság – bizalom.

Osztálytársak között is szükség van a bizalomra.

Akiben megbízom.

Aki maga is őszinte, nem kertel.

Félelem a büntetéstől.

Nem akarja megszomorítani édesanyját.

B. Gyuri dolgozata:

Mindig légy őszinte. (Évközi történet egy 1-esről, mely a szülői értekezleten derült ki.)

Nem a veréstől félt, hanem szégyellte.

Gyuri otthon mindent megkap, mégis becsapta szüleit.

Rosszul tette, mert hálátlannak bizonyult.

Mert a hazugság lelkiismeret-furdalást okoz.

A hazugság bántja a szülőket, és azt nem érdemlik meg.

Csak az igazat szabad mondani, még ha kellemetlen is számunkra.

Úgy beszélt Gerébbel, mint baráttal, de őszintén megmondta véleményét.

Nemecsek nem mondja meg Geréb apjának, hogy a fia áruló.

A tapintat következménye, hogy Geréb könyvet visz Nemecseknek.

Nemecseknek meg kellett volna mondania az igazat.

Nemecsek sajnálta Gerébet, azért nem árulta el.

Sajnálattal nem szabad a hibákat takargatnunk.

Geréb így jobban szégyellte magát.

Tapintatra szükség van az életben.

Hazugság.

Ha nem mondjuk meg az igazat.

A nagyképűség is hazugság.

A végén pórul járt a hazug.

A gyerekek hazugságai inkább csak füllentések.

Óra menete:

III. Hogyan tudnátok megfogalmazni beszélgetésünk tanulságait?

6. c osztály (leány).

Erkölcsei beszélgetés témája: Környezetünk és saját magunk helyes megítélése.

11. Tantervi téma.

Cél: Az erős akarat fontossága, ösztönözés az akaratérő fejlesztésére.

I. Jelentés.

1. Előző óra anyagából dolgozatokat olvasunk fel. (Akaratedzés.)

2. Néhányan hozzászólnak.

II. 1. Új téma megjelölése.

2. Szemelvény bemutatása: De Amicis: A szív című regényéből, részlet.

3. Vélemények meghallgatása.

4. Pál utcai fiúkra utalás.

a) Nemecek és Boka nagylelkűsége.

b) Geréb helytelenül bírálta környezetét.

5. Vélemények megbeszélése.

6. Részlet a „Zója” című regényből.

7. Kiértékelés.

III. a) Összefoglaló kérdések.

b) Az óra tanulságainak önálló megfogalmazása az osztályfőnöki füzetben.

Óra menete:

I. Jelentés.

II. A múlt órai anyagból házi munka volt. Az óra első részén ezt beszéljük meg, téma: Akaratedzés.

Mai óra témájának megjelölése. Tanári bemutató olvasás. Részlet: De Amicis: A szív című regényéből. (Két iskolai padtárs története. Az egyik véletlenül fellöki a tintatartót. Ebből pacni lesz. A másik megbosszulja. Később rájön, hogy a bosszú nem volt igazságos, mégsem keresi a békülést barátjával.)

Ki volt a hibás?

Gyerekek megnyilatkozásai:

Legszebb, legjobb, leghasznosabb az igazság útja!

Pajtásaidhoz légy tapintatos!

Ha felépitetted másban a bizalmat, ne romboljad le!

Hazugsággal nem sokra megyünk!

Őszinte ember mástól is őszinteséget kap.

Gyerekek megnyilatkozásai:

Nehéz a reggeli felkelés!

II. Kell segíteni édesanyánknak a házi munkában!

Nehéz leküzdeni, hogy ne szóljunk bele mindenbe!

Tanulás közben meg kell küzdeni az elkalandozó gondolatokkal!

Aki fellökte a tintatartót.

„Kölcsönkenyér visszajár!”

Az indulatot le kell küzdeni.

Hiányzott a nagylelkűség.

Nemecek nem volt ilyen bosszúálló.

Nem tudta legyőzni az önzést.

A hibát ki kellett volna javítani.

Kevés volt az akaratereje.

Zója Koszmaryjanszkaja jellemzése a Zója című ifjúsági regényből.

Helyesen tette-e Zója, hogy mindenkit megbírált?

Zójának sok jó tulajdonsága volt.

Kár, hogy mindig a többieket figyelte.

Csak bírált, de nem mondta meg, hogyan változzanak meg.

Zója segítőkész volt.

Kedvesebben kellett volna közölnie másokkal meglevő hibáikat.

Zója túl okosnak képzelte magát.

III. Milyen tanulságot vontatok le? (Füzetben rögzítik.)

Saját magunkat a legnehezebb megítélni.

Nehéz elismerni rossz tulajdonságainkat.

Gondoljunk magunkra is, amikor másokat bírálunk.

Mindig legyünk igazságosak!

7. b osztály, fiú.

Erkölcsei beszélgetés témája: Felkészülés pályaválasztásra, önismeret jelentősége.

12. Tantervi téma.

Cél: A helyes pályaválasztás néhány szempontjának megbeszélése, képességek és lehetőségek szerepe a pályaválasztásban.

I. a) Mi szükséges a pályaválasztáshoz. (Tanári bevezetés.)

b) Házi munkák felolvastatása.

II. 1. Ki, mi szeretne lenni? (Bírálat kérése a többiektről.)

2. Miért választották a felsorolt pályákat?

3. Figyelembe vették-e saját lehetőségeiket?

4. Kell-e annyi munkás, amennyien a „divatos” szakmákhoz jelentkeznek?

5. Tanári bemutató olvasás. Egy cukrásztanuló élete 1936-ban.

a) Milyen volt az élete?

b) Milyen ma az ipari tanulók élete?

6. Vélemények megbeszélése.

III. Összefoglalás: Meg kell-e hallgatni mások tanácsát a pályaválasztásnál.

(Befejező rész következik.)

PUSZTAI JÓZSEF

Tanárképző Főiskola, Pécs

A szaktermi oktatás hatása az iskolai fegyelem és higiénia alakulására

I. Közoktatásunk rendszerében és tartalmában végbemenő változások az oktatás-nevelés szorosabb összekapcsolása az étellel, a gyakorlattal, a korszerű ismeretek nyújtása, a modern technikai eszközök széles körű alkalmazása, a tanulói aktivitás és önállóság nagyobb mérvű kiterjesztése szükségessé tette az osztálytermes, félkabinetes ok-